

12) *42/48*
1925
 Sdravica
 ob nastopu leta 1944

Spet terte so rojile, Ojile,
 Prijatli! vinge nam slachó,
 Ki nam oshvlgá shile,
 Sreže rajasni in oko,
 Ki vstopi
 V področje vse pregrebe up!
 Veselo upanje bude.

Ikonu parvo doručijo
 'dravice pratej' zmo paprt',
 Napili bomo prog in prog.
 Bog nash nam Oshelo
 'Lovenjav poročeno
 Bog shvle bel, slovyshigat',
 Dshelo nasho shvle Bog.
 Brate vse!
 Kar nash je 'matere!
 Sinov slovyshke matere!

12) *42/48*
1925
 Sdravica
 ob nastopu leta 1944

Spet terte so rojile, Ojile,
 Prijatli! vinge nam slachó,
 Ki nam oshvlgá shile,
 Sreže rajasni in oko,
 Ki vstopi
 V področje vse pregrebe up!
 Veselo upanje bude.

Ikonu parvo doručijo
 'dravice pratej' zmo paprt',
 Napili bomo prog in prog.
 Bog nash nam Oshelo
 'Lovenjav poročeno
 Bog shvle bel, slovyshigat',
 Dshelo nasho shvle Bog.
 Brate vse!
 Kar nash je 'matere!
 Sinov slovyshke matere!

obupno trpljenje njegovo iz nesrečne ljubezni do domovine, »vdove tožne zapuščene«, tep-tane od hlapčevsko zblaznele inteligence domače, drugam prodane, v deželi rodni naši! Ker to je vendar vsebina tistega cenzurno zatritega odstavka v obsmrtnici Čopovi.

Kam torej merijo verzi Prešernovi?

Ne povsem jasno izporočilo pripoveduje, da je imel Prešeren sitnosti s cenzurno gospodo ljubljansko tudi zaradi svoje »Nebéške procésije«. Datiral je to svojo pesnitev sam v leto 1835, v isto leto torej, ki je leto nemške obsmrtnice Čopove in leto Laschanovega soneta.

»Nebéška procésija« je lokalna satira na vse družabne »vrednote« takratne Ljubljane. In če kje, leté v tej pesnitvi puščice kakor bliski kar križema na vse strani navzgor in navzdol. Cilj njihov je — »napeta štula«, napihnjena nadutost, farizejska lažnivost in hinavščina mesta; njega družabna laž, pobe-ljeni grob!

Toda, naj ménijo li ta cilj, »das bess're Ziel, das sie gefunden«, — verzi Prešernovi?

Za Vse svetnike, pravi Prešeren, da je bila tista pesem njegova o Ljubljani. »Bil je Vseh svetnikov dán.« Ali je morda torej sonet »An Pauschek und Stelzich Chorwölfl!«, v zvezi z »Nebéško procésijo«, šele iz dni po Vseh Sve-tih leta 1835? In da ni torej zveze s sonetom Laschanovim z dné 13./8. 1835?

Facit: »Der Liebe Rosen«, — so edini pozitivni fakt! Fakt z dné 13. avgusta l. 1835. Vse drugo pa — gosta, doslej nam neprodirna tema! Pozitivnega ne vemo nič še. Zató še vedno ni izključeno, da je Prešernov sonet »An Pauschek und Stelzich Chorwölfl!« morda nastal še za življenja Čopovega, še »tik pred« nemško elegijo v spomin Čopove smrti; ter da ni Laschanov sonet z dné 13./8. 1835 torej ódmev in že posledica Prešernovega.²⁰ Domneva stoji proti domnevi. Nič več, nič manj! In katera je v dani vrzeli bolj premišljena, ne pa, katera bolj kričava, to — odloča.

Eno pa nam tu izpričuje in ugotavlja do popolne trdnosti ob spornem sonetu Prešernovem »An Pauschek und Stelzich« — danes objavljeni cenzurni akt: izključuje ga iz leta 1836, — kar doslej še vedno ni bilo izven vsake dvojbe! Ob Krstu ni Prešernu dala ljubljanska cenzura zanj prav nikakega povoda. O tem je zdaj, po sreči, dokaz tu! Cenzurni akt o Krstu nam Prešernov nastop zoper Pavška in Stelzicha zatrdno datira pod leto 1836, kakor nam ga m. decembra dospeli kanonik at Pavškov datira preko leta 1834. Torej od obeh strani končno prispevki in podatki za datiranje soneta Prešernovega — v leto 1835. V tisto nemirno leto torej, ko je Prešeren spesnil in dovršil, od Čopove smrti (6. VII. 1835) navzgor, svoj genialno globoki, vsej aka-demsko žurnalistični, žurnalistično kričavi

»kritiki«, — kritiki brez vseh nujno potrebnih pogojev in podlag navzlic — vendarle grandiozni Krst, z epilogom in avten-tičnim komentarjem — v »Pevecu«!

V Ljubljani, 14. XI. 1925.

PREŠERNOVA ZDRAVICA.

DR. AVGUST ŽIGON.

Tista pri nas takó izjemna umetnost obliko-vanja, ki jo je Prešeren udejstvil v svoji poeziji, se bolj in bolj obveljavlja v naši literarni kritiki kot poseben problem záse. Nele forme kot take, ampak tudi praksa, tisti posebni način, recimo individualna pot in svojebitni akt oblikovanja samega kot takega, so nam in nam še bodo ob Prešernovi umetnosti bolj in bolj predmet poseb-nega študija in raziskovanja. Dolga bo še pot do podrobnih ugotovitev! Saj smo dandanes prav-zaprav šele in komaj pri začetku.

Faksimile Prešernovega avtentičnega rokopisa »Zdravice« v današnji prilogi nam prinaša — na okó! — velezanimiv primér iz tega svetá.

Ohranila se nam je Prešernova »Zdravica« vsa le v dveh lastnoročnih rokopisih in poleg tega še v dveh natiskih Prešernovih; v dveh rokopisih njegovih pa — brez 3. strofe.¹ Literarni dokumenti o dejstvu so torej:

Štirje Prešernovi rokopisi »Zdravice«:

- 1.) v literarni zapuščini pod 4a,
 - 2.) v literarni zapuščini pod 4b,
 - 3.) v Blasnikovem rokopisu Poezij - brez strofe 3.,
 - 4.) v muzejskem rokopisu Poezij - brez strofe 3.²
- Dva Prešernova natiska »Zdravice«:
- 1) 26. IV. 1848 v Novicah, str. 69;²
 - 2) 23. XII. v Kranjski Čbelici V., 25.

Faksimile v današnji prilogi je fotografsko posnet po prvem izmed navedenih rokopisov, po rokopisu 4a iz lit. zapuščine poetove. Ni pa faksi-milirani rokopis 4a najprvotnejša oblika »Zdravice«; prvotnejša od faksimilirane je v roko-pisu 4b. In v svrhu ugotovitve tega medsebojnega razmerja med obema rokopisoma, ter v svrhu ugotovitve — na okó! — nekaterih nadaljnjih literarnih dejstev, se mi zdi nujno potrebna tu objava tudi še rokopisa 4b, iz istega vira, iz iste literarne zapuščine Prešernove:

Sdravíza

4 b

ob novíni léta 1844.

Spet terte fo rodíle,
Priятli! vínze nam fladkó,
Ki nam oshívlja shíle,
Serzé rasjáfni in okó,
Ki vtópí
Vfe fkerbí,
Vefélo úpanje budí.

¹ Rokopis Prešernov pod šte. 15 v literarni za-puščini njegovi ne šteje tu, ker obseza le zadnji dve strofi, na listu papirja enake oblike kakor Prešernova rokopisa Poezij.

² Kronološki pregled, str. 76: Corrig. 26. III.

²⁰ Lj. Zv. 1925, 128.

Komú pervo sdravízo
 Napíli bómo króg in króg?
 Slovenzov porodnízo,
 Dshélo náfhó shívi Bóg,
 Brate vfe,
 Kar naf je
 Sinóv flovénfke mátere! |

V fovráshnike s oblákov
 Rodú naj náfhga tréfhí gróm!
 Proft, ko je bil ozhákov,
 Napréj naj bo Slovenzov dóm!
 Naj sdrobe
 Njih roké
 Veríge vfe, ki jim teshé!

Edínóft, frezha, lpráva
 K njim naj nasáj fe vèrnejo!
 Otrók, kar íma Sláva
 Vfi naj fi v róke féshejo,
 De obláft
 Spét in zháft,
 Ko blé fte, bófte nafha láft! — |

Bog shívi vaf, Slozénke,
 Prelepe, shláhtne róshize!
 Ni táke je mladénke,
 Ko náfhe je kerví deklè;
 Ko do sdéj,
 Sanapréj
 Slovíte, dráge, vekoméj! —

Ljubésni fládke fpóne
 Naj vèshejo vaf na nafh ród,
 V njim fklepajte sakóne,
 De níkdar vèzh napréj od tód
 Hzher finóv
 Sárod nóv
 Ne bó pajdafh fovráshnikov! —

Mladénzhi! sdaj fe píje
 Sdravíza valha, ví, nafh úp!
 Ljubésni domazhíje,
 Nobèn naj vam ne vfmèrti ftrup! |
 Ker po naf
 Bode val
 Jo ferzhno varvat' klízal zhaf. —

Shivé naj vfi naródi,
 Ki dan dozhákat' hrepéné,
 De kóder fónze hódí,
 Ne bó pod njím fúshne glavé!
 Kupza tá
 Njim veljá
 Naj Bóg jim dôbro frézhó dá!

Vífóko sdaj prijatli,
 Kosárze sa-fe vsdígñimo!
 Saj fmo fe vfi pobrátlí,
 Saj éno mífel míflimo; —
 Bog naj te,
 Bog naj me,
 Naj naf shívi továríhe vfe! —
 Amen. ||

To je prva nam ohranjena faza »Zdravíce«.
 Prvotnejša od té nam dodanes ni znana.

V faksimilu podani rokopis, rokopis 4a, pa nam prinaša dve novi fazi v razvoju oblike, dve stopnji še tja do končne njene redakcije. V svrhu ugotovitve teh dveh faz je predvsem ločiti v faksimiliranem rokopisu 4a dvojce: a) temeljni tekst, b) popravke in izpremembe druge ter ponekod še celó tretje roke poetove.

Temeljni tekst je pravzaprav le nov prepis tu natisnjene faze 4a na čisto. Primerjava na okó si fakt ugotovi brez težave. Vendar pa kaže ta prepis, negledé tu seveda na razlike v akcentih, — že tri nove izpremembe teksta; in te so:

a) predvsem nova varianta »bránit'«, s korekturo »várvat'« kot odmev rokopisa 4b; a končno spet »bránit'«, kar imata poslej stalno in brez vsake izpremembe oba cenzurna rokopisa in pa tudi oba natiska iz l. 1848;

b) izločitev 6. strofe »Ljubézni sládke spóne«, ki ni morda prišla šele tu kot dostavek in kesnejša izpopolnitev v spev, ampak si jo je tu Prešeren že dvignil in eliminiral iz teksta ter si jo pripisal tja na konec rokopisa v svrhu eventualne izpustitve, odnosno — kesneje iznajdene in faktično izvršene spojitve njene s peto strofo v eno samo;

c) opustitev prvotnega pripisa »Amen« na koncu speva.

Te tri izpremembe v temeljnem tekstu faksimiliranega rokopisa 4a ne pričajo le, da imamo v njem nov, in sicer res kesnejši prepis prve faze, ohranjene v 4b; ampak te izpremembe so že nov korak, so že priprava za novo preoblikovanje umetnine, ter so kot táke torej same že nova, že druga faza njene oblike.

In Macunova varianta, ki si jo je bil vrli mož ob tiskani tekst »Zdravíce« vpisal v svoj izvod Čbelice V. ponekem nam neugotovljivem, po lastni njegovi izjavi tudi še v bohoričici pisanem rokopisu, ni (upošteváje netočnosti prepisa!) nič drugega kot pravzaprav le od besede do besede ista faza kakor tu v temeljnem tekstu faksimiliranega rokopisa ohranjena druga faza »Zdravíce«.³

To mimogredé.

Ob novem prepisu prejšnje faze kot trdni podlagi je zdaj Prešeren zastavil z oblikotvorno silo svojega duhá in svoje misli, da premišljeno in prevdarno preoblikuje zavestno po svojih intencijah do zadnje izpopolnitve umetnine svojo.⁴ Podrobno opisovanje novega lica bi ob podanem faksimilu bilo odveč. Ugotovi in razreši si nove, zeló dalekosežne, velezanimive in velepučljive preureditve iz njega, ob tekstu 4b, lahko vsakdo sam! Izoblikoval je v tej fazi, v tretji fazi »Zdravíce« obliko umetnine Prešeren, globok poet in globok umetnik, do njene končne, tudi arhitektonske definitivnosti. Faksimile nam torej kaže — vrh razvoja!

³ R. Krnavner, Nekaj Prešernove ostaline. (Lj. Zv. 1895, 643.)

⁴ Rokopis 4a ima, še bolj kakor 4b, znake obnove, pesnik je nosil oba rokopisa po žepih dolgo trajno s seboj.

Poslej »Zdravica« ni več doživela bistvenih ne formalnih ne vsebinskih izprememb; — ne v rokopisih, ne v natiskih.

V oba cenzurna rokopisa je Prešeren vsprejel ter v novem črkopisu, v gajici, le kar na čisto v oba prepisal ono, v faksimiliranem rokopisu že doseženo obliko. Le da v oba z eno samo zelo posrečeno varianto še v 4. strofi: »Obilnost bódo náša lást.« In pa, — to bodi spet še enkrat pribito! — v oba soglasno vzprejel in prepisal »Zdravico« brez 3. strofe:

V sovražnike z oblákov
Rodú naj nášga tréši gróm;
Prost, ko je bil očákov,
Napréj naj bó Slovécov dóm;
Naj zdrobé
Njih roké
Si spóne, ki jim še težé!⁵

Ne v Blasnikovem, ne v muzejskem manu- skriptu Poezij Prešernovih ni te strofe. Dasi jo imata dosledno prej obadva rokopisa 4a in 4b, kakor tudi Macunov prepis.⁶

Ni pa šteti te opustitve za novo fazo razvoja, kakor je bilo prej šteti izločitev strofe »Ljubézni sládke spóne«. Žrtev je ta izpustitev bila edinole — cenzuri! Tisti dunajski cenzuri, ki še 4. strofe ni prenesla, ampak jo z rdečo črto ob levem kraju kot državnemu javnemu miru kruto nevarno obsodila,⁷ dasi je četrta strofa v primeri s tretjo zelo dobrohotno mila:

Edínost, sréča, správa
K nam naj nazáj se vérnejo;
Otrók, kar ima Sláva,
Vsi naj si v róke séžejo,
De oblast
In z njó část,
Ko préd, spet náša boste last!⁸

Da je Prešeren izpustil v Poezijah 3. strofo le kot žrtev cenzuri; da je to bila torej le neka povsem nebitvena, ker le vsled vnanje sile slučajna izprememba, ne pa izprememba iz notranjih organskih razlogov; to ugotovitev nam potrjujeta tudi oba natiska »Zdravice« iz poznejših, svobodnejših dni: natiska iz l. 1848. V Novicah in v Čbelici V. je obveljavil poet l. 1848. spet popolno obliko s 3. strofo vred; tisto obliko torej, ki jo ima faksimilirani rokopis 4a, kakor tudi že 4b in Macunov prepis! Čudno le, da je podal Prešeren v natisku »Zdravico« obakrat spet po rokopisih 4a in 4b celó brez one boljše variante, ki sta jo v zadnjem verzu 4. strofe imela oba rokopisa Poezij:

De oblást
In z njó část,
Obilnost bósta náša lást?

⁵ Iz Novic 1848, str. 69.

⁶ Lj. Zv. 1925, 32. Celó nepoznanje golih materialnih tekstov samih! Otrésimo si prah s čevljev, preden stopamo v svetišče!

⁷ Prav kakor l. 1917. policijska oblast — slovenski možje! — v Ljubljani.

⁸ Iz Novic 1848, str. 69.

Nikakor pa ni nova faza razvoja, ampak le nekaka posvetitev speva novi dobi, letu 1848.; prenos le speva iz njegove visoke brezčasnosti v živo konkretno sodobnost — končno tista nova varianta, ki jo imata oba natiska »Zdravice«:

Ker zdaj vás,
Kakor nás
Jo sèrčno bránit' klíče čas!

In takó pojdi spet iznova v naš svet, zlata kaplja iz Prešernovega duhá, buditi literatom vést, buditi narodu bolést!

V Ljubljani, 17. XI. 1925.

ZAPISKI. SLOVSTVO.

Francé Prešeren poet in umetnik. Kot komentar k izdaji iz leta 1847. v proučevanje umetnosti poetovega dela priredil dr. Avgust Žigon. V Celovcu, 1914. Tiskala in založila Tiskarna družbe sv. Mohorja. — Ovitek ima letnico 1925. Knjiga je brez kazala in priča, da je izdaja v tej obliki delo založnikovo. Nekatera poglavja so tudi datirana n. pr. str. XII: Septembra 1913., str. XXXVIII: Oktobra-novembra 1913., str. LXXV—XCVII, ki je bila objavljena v Lj. Zvonu l. 1918., ima pristavek: V Ljubljani leta 1914. Tedaj delo v tej obliki in kakor homo videli, tudi v nepopolni celoti ni poteklo danes iz pisateljeve roke, ampak je bilo napisano že pred nekaj leti. O tem priča poleg naslovne strani tudi pravopis, dasi ima jezik še posebne svojstvenosti.

Ta knjiga je zadnje delo Žigonove borbe za pojmovanje pesniških in umetniških kakovosti Prešernovih, zadnji, še ne zaključeni sklep doseданjega proučevanja. Kar je Žigon v dvajsetih letih nanosil ožjega in širšega znanstvenega materiala o Prešernu, toliko kot nihče drugi, ga je tu sklenil v sodbe; te sodbe so se strnile v novo vsebino: apoteozo Prešernove umetnosti, ki nosi znanstveno ime: komentar. S tem bi rad označil dvopoteznost te knjige; povedati hočem, da na znanstvenih podlagah sloni pesem in da se osebno doživljanje in razumevanje Prešerna, opremljeno z znanstvenimi sredstvi in metodo, odločno zaveda svojih objektivnih podlag in veljavnosti svojih zaključkov. Knjiga je pisana na način, za katerega pri nas še nimamo pripravnih pogojev, in sega v globine, za katere slovstvena veda šele sedaj išče poti, osnov in oblik. Zato njen zistem ni prijetna zabava za dijaško lahkokrilega bravca in zato njen jezik, stisnjen, borben, pribijajoč in celo ujedljiv, zlasti pesniško doznavanje, ne bo zadovoljilo znanstvenika kake druge ali celo literarne stroke, ki priznava samo anatomske rezultate. Pisatelj je s to knjigo predložil vrsto problemov takega dela sploh, sam pa je z njo hotel zajeti Prešerna pri dnu ter pokazati in dokazati njegovo vseobsežno pesniško veličino.